

K. 805. Azonos szénatomszámú alkán és alkén keverékében azok gőzei anyagmennyiségeinek aránya 1:2. Ennek a keveréknek a nitrogénre vonatkoztatott sűrűsége 1,524. Melyik a két szénhidrogén?

Megoldás: A két szénhidrogén molekulaképlete C_nH_{2n+2} (alkán) és C_nH_{2n} (alkén).
 $d = M_{\text{kev.}}/M_{N_2}$ $M_{N_2} = 28$ $M_{\text{kev.}} = (14n + 2 + 2 \cdot 14n)/3$
 $1,524 = (3 \cdot 14n + 2)/3 \cdot 28$ ahonnan $n = 3$
 Tehát a két szénhidrogén: C_3H_8 (propán) és C_3H_6 (propén)

K. 806. Egy gépjárműbe olyan benzint tankolnak, amelynek a sűrűsége $0,75 \text{ g/cm}^3$ 20°C hőmérsékleten, s amelyben az előzetes elemzéskor 40t% heptánt és 60t% oktánt találtak. Mekkora tömegű szén-dioxiddal terheli a légkört a jármű, amikor 1 dm^3 benzint fogyaszt működés közben (tökéletes égést feltételezve)? Ehhez mekkora térfogatú oxigénre van szükség?

Megoldás: A benzint alkotó szénhidrogének égési reakcióját leíró egyenletek:

$$v_1 \quad v_2$$

$$V_b = 1 \text{ dm}^3 \quad \rho_b = 0,75 \text{ g/cm}^3 \quad 1 \text{ dm}^3 = 1000 \text{ cm}^3 \quad m_b = 750 \text{ g}$$

A feladat csak akkor oldható meg, ha a benzin összetétele tömegszázalékban van megadva, ellenkező esetben kéne ismerni a két komponens sűrűségét külön-külön.

$$m_{\text{hept.}} = 0,4 \cdot 750 = 300 \text{ g} \quad M_{C_7H_{16}} = 100 \text{ g/mol} \quad v_{\text{hept.}} = 300/100 = 3 \text{ mol}$$

$$m_{\text{okt.}} = 0,6 \cdot 750 = 450 \text{ g} \quad M_{C_8H_{18}} = 114 \text{ g/mol} \quad v_{\text{okt.}} = 450/114 = 3,95 \text{ mol}$$

$$v_{CO_2} = 7 \cdot v_{\text{hept.}} + 8 \cdot v_{\text{okt.}} = 52,6 \text{ mol} \quad m_{CO_2} = 52,60 \cdot 44 = 2314,4 \text{ g} = 2,33 \text{ kg}$$

$$V_{O_2} = (11 v_{\text{hept.}} + 25/2 v_{\text{okt.}}) \cdot 22,4 = 1845,3 \text{ dm}^3 \text{ normál állapotban.}$$

Fizika – FIRKA 2014-2015/1.

F. 558. Egy követ a talajtól 10 m/s sebességgel hajtunk el. $0,5 \text{ s}$ múlva sebessége 7 m/s . Milyen legnagyobb magasságig emelkedik fel a kő?

Megoldás: Függőleges hajtás esetén a 10 m/s kezdősebességgel elhajított kő $0,5 \text{ s}$ elteltével 5 m/s sebességgel rendelkezne. Mivel a kő sebessége 7 m/s , következik, hogy ferdén hajtottuk el. Koordináta rendszerünk Ox tengelyét vízszintes irányban, Oy tengelyét függőlegesen felfelé irányítva választjuk. Ekkor:

$$v_x = v_0 \cos \alpha = \text{állandó}, \quad v_y = v_0 \sin \alpha - gt.$$

Így a sebesség nagyságának négyzetére kapjuk:

$$v^2 = v_0^2 - 2v_0 g t \sin \alpha + (gt)^2,$$

ahonnan

$$\sin \alpha = \frac{v_0^2 - v^2 + (gt)^2}{2v_0 g t} = 0,76$$

A kezdősebesség Oy irányú összetevője így

$$v_{0y} = v_0 \sin \alpha = 7,6 \text{ m/s},$$

és a legnagyobb magasság

$$h_{\text{max}} = \frac{v_{0y}^2}{2g} = 2,88 \text{ m}$$

F. 559. Egy edényben hélium és oxigén keveréke található 0,9 atm nyomáson. A keverék sűrűsége 0,44 kg/m³. Mekkora lesz a gáz sűrűsége, ha az oxigénmolekulák felét eltávolítjuk a hőmérséklet megváltoztatása nélkül?

Megoldás: Legyen $x = m_1/m_2$, ahol m_1 a hélium és m_2 az oxigén kezdeti tömege.

A gázkeverék kezdeti sűrűsége $\rho = \frac{p\mu}{RT}$, ahol $\mu = \frac{(x+1)\mu_1\mu_2}{\mu_2x + \mu_1}$ a keverék

móltömege. Behelyettesítve, kapjuk: $x = \frac{\mu_1(\mu_2 p - \rho RT)}{\mu_2(\rho RT - \mu_1 p)}$. A $p'V = \left(\frac{m_1}{\mu_1} + \frac{m_2}{2\mu_2}\right)RT$

és $p'V = \left(\frac{m_1}{\mu_1} + \frac{m_2}{\mu_2}\right)RT$ állapotegyenleteket elosztva kapjuk: $p' = p \frac{2x\mu_2 + \mu_1}{2(\mu_2x + \mu_1)}$.

A gázkeverék ρ' sűrűségére írhatjuk: $\rho' = \frac{p'\mu'}{RT}$, ahol $\mu' = \frac{(2x+1)\mu_1\mu_2}{2x\mu_2 + \mu_1}$ a gázke-

verék móltömege, miután az oxigénmolekulák felét eltávolítottuk. Behelyettesítve p' és

$$\mu' \text{ kifejezéseit, kapjuk: } \rho' = \frac{\mu_1\mu_2 p - \rho RT(2\mu_1 - \mu_2)}{2RT(\mu_2 - \mu_1)}$$

F. 560. Egy áramforrás R ellenállású áramkört táplál. Az áramforrás kapcsol feszültsége 3 V. Ha az áramkör ellenállását háromszorosára növeljük, a kapcsol feszültség 20%-kal növekszik meg. Határozzuk meg az áramforrás elektromotoros feszültségét.

Megoldás: Ohm törvényét a teljes áramkörre alkalmazva mindkét esetben, írhatjuk:

$$E - U = I \cdot r, \text{ illetve } E - 1,2U = I' \cdot r,$$

ahonnan az áramerősségek arányára az

$$\frac{I}{I'} = \frac{U}{1,2U} = 2,5$$

értéket kapjuk. Az első két egyenletből

$$\frac{I}{I'} = \frac{E-U}{E-1,2U} = 2,5,$$

ahonnan $E = 2U = 6V$ adódik.

F. 561. Egy, a vízfelszín alatt 1 m mélyen lévő búvár és a csónakban ülő, a vízfelszín felett 1 m-re kibajoló társa fényképezi egymást. Milyen távolságokat állítson be a fényképezőgépen az egyik, illetve a másik, hogy mindkettőn éles képet kapjanak?

Megoldás: A víz-levegő sík felülettel elválasztott rendszer sík törőfelületet alkot. Ennek képalkotási egyenlete $\frac{n_2}{x_2} = \frac{n_1}{x_1}$. A sík törőfelület által alkotott kép lesz tárgy a fényképezőgép objektívje számára. Amikor a búvár fényképez a tárgyat a levegőben van, így $n_1 = 1$, és $n_2 = 4/3$. Ekkor $x_2 = \frac{4}{3}x_1 = 1,33m$ és a búvár fényképezőgépét 2,33

m távolságra állítja be. Ha a bűvár levegőben levő társa fényképez, $n_1 = 4/3$ és $n_2 = 1$. Most $x_2 = \frac{3}{4}x_1 = 0,75$ m, így a beállítandó távolság 1,75 m lesz.

F. 562. Egy Mg^{23} radioizotópot tartalmazó preparátum β bomlásának tanulmányozásakor egy részecske-számláló bekapcsolásától $t_1 = 2$ másodperc elteltével N_1 beütést jelez. $t_2 = 3 t_1$ idő múlva a beütések száma 2,66-szor lesz több. Határozzuk meg a Mg magok átlagos élettartamát.

Megoldás: A radioaktív bomlás törvényét mindkét esetre alkalmazva, kapjuk:

$$N_1 = N_0 (1 - e^{-\lambda t_1}) \quad \text{és} \quad N_2 = N_0 (1 - e^{-3\lambda t_1})$$

A két egyenletet elosztva $\frac{N_2}{N_1} = \frac{1 - e^{-3\lambda t_1}}{1 - e^{-\lambda t_1}} = 2,66$ adódik.

Bevezetve az $x = e^{\lambda t_1}$ jelölést, az $1,66x^2 - x - 1 = 0$ egyenlethez jutunk, melynek elfogadható gyöke $x = 1,133$, és az $e^{\lambda t_1} = 1,133$ összefüggésből az átlagos élettartamra

$$\tau = \frac{1}{\lambda} = \frac{t_1}{\ln 1,133} = \frac{2}{0,125} = 16s \text{ értéket kapjuk.}$$

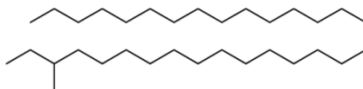
Természettudományos hírek

Veszélyes légkörszennyezők megkötésére alkalmas újrahasonosítható anyagokat állítottak elő

A Houstoni Egyetem kutatói olyan porózus szerkezetű, kristályos szerves anyagot készítettek, amely molekuláit a mikropórusos szerkezetben hidrogénkötések tartják össze. Az anyag 1grammnyi tömegének több mint 1000m² a belső felülete, nedvességtűrő, és 250°C hőmérsékletig stabil a szerkezete. Értékes tulajdonsága, hogy képes megkötni a halogénezett szénhidrogéneket, a freont is nagy mennyiségben, melyek a legveszélyesebb szennyezői a légkörnek. A porózus anyag tömegének 75%-nyi mennyiségét is kitehetik a szennyező anyagok. A telítődése után a szerkezetben a hidrogénkötések felbontásával a szennyeződések elkülöníthetők, majd a hidrogénkötések újraalakulásával a mikroporózus anyag újrahasonosíthatóvá válik.

A nagymolekulájú alkánok közül egyesek szabályozzák bizonyos rovarok nemzőképességét

A világ nagy részén honos fekete és borostyánsárga hangyák bolyaiban uralkodó rend szabályozásának titkát fejtették meg. A királynők szervezetében olyan feromon anyag termelődik, amely folyamatosan fenntartja a dolgozók nemzőképtelenségét. Ez az anyag egy nagy molekulatömegű, 32 szénatomot tartalmazó alkán molekula (C₃₂H₆₆), aminek a szerkezete:

A méhfajoknál is kimutattak hasonló szerkezetű nagyszénláncú feromonokat.